

# **Тема. Гетьман Іван Виговський. Гадяцька угода. Конотопська битва**

**Мета:** дати оцінку правління гетьмана І. Виговського; пояснити причини і наслідки московсько-української війни 1658—1659рр.; з'ясувати причини громадянської війни, що спалахнула в Україні; формувати розвиток державної та іноземної мов, розвивати хронологічну, просторову, логічну, інформаційну компетентності, екологічну грамотність, виховувати почуття патріотизму, інтересу і поваги до історичного минулого України.

**Тип уроку:** урок розвитку компетентностей

**Обладнання:** підручник, карта, ілюстративний матеріал, комп'ютер, презентація уроку

**Основні поняття і терміни:** Гадяцький договір, московсько-українська війна, громадянська війна, Руїна.

## **ХІД УРОКУ**

### **I. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

#### ***II. Стимулювання учнів до здійснення ефективної навчальної діяльності***

1. У якому становищі перебувала Українська держава на момент смерті Б. Хмельницького?
2. Якими були наслідки Національно-визвольної війни для України?

#### ***III. Повідомлення теми, мети та завдання уроку.***

##### ***Щоб ви хотіли знати на уроці?***

Політична та економічна ситуація в Україні, що склалася по смерті Б. Хмельницького, була досить складною. На новообраного гетьмана, який повинен був обійняти цю посаду після смерті Хмельницького, покладалося важливе завдання — ліквідувати соціальне напруження в українському суспільстві й продовжити боротьбу за національне визволення українських земель та об'єднання їх в одній державі.

### **IV. Сприйняття та усвідомлення навчального матеріалу**

#### **1. Обрання гетьманом Івана Виговського. Презентація уроку.**

***Розповідь учителя з елементами бесіди, записи у зошитах.***

Після смерті Б. Хмельницького в Україні створилася досить складна політична й соціально-економічна ситуація:

— московсько-українські відносини загострилися внаслідок ігнорування царським урядом інтересів України;

— унаслідок невдалої українсько - трансільванської воєнної кампанії 1657 р. проти Речі Посполитої не вдалося об'єднати всі українські землі в межах козацької України;

— тривала війна викликала різке погіршення матеріального становища селянства і козацтва. Чимало козаків, що не отримували платні за службу, зосереджувалися на Запорозькій Січі, яка перетворилася на осередок можливого соціального вибуху.

У середовищі козацької старшини сформувалися угруповання, що не поділяли принципу спадковості гетьманату й розгорнули боротьбу за владу.

У боротьбі за гетьманську булаву найуспішніше діяв **Іван Виговський (1657—1659 рр.)**. 15 вересня 1657 р. старшинська рада в Чигирині обрала до повноліття Юрія Хмельницького гетьманом Виговського. Проте вже в жовтні козацька рада в Корсуні обрала його ж повноправним гетьманом без будь-яких обмежень.

#### **Повідомлення учнів: гетьман України І. Виговський**

##### ***Завдання***

1. Приймаючи булаву, Виговський у своїй промові сказав:

«Ця булава буде доброму на ласку, а злому на кару. Якщо мене гетьманом обрали, попускати я нікому у війську не буду, тому що Військо Запорозьке не може бути без страху». Прокоментуйте це висловлювання.

2. На заяву московського посла, що Україна — це «гілка, відламана від природного кореня Великоросії», Іван Виговський відповів так: «Нехай Великоросія буде Великоросією, а Україна — Україною».

Якого ставлення до України з боку Москви домагався І. Виговський.

Яку позицію він посів у відносинах з Росією?

## **2. Внутрішня і зовнішня політика І. Виговського. Гадяцький договір.**

*Розповідь учителя*

*Робота з картою*

*Робота з термінами і поняттями*

**Громадянська війна** — найгостріша форма політичної боротьби, що являє собою збройну сутичку між класами і соціальними групами, націями задля досягнення певних політичних цілей, головною з яких є досягнення повноти державної влади.

**Руїна** — термін, який позначає процес занепаду й спустошення України в результаті громадянської війни, гострої боротьби старшини за владу й постійної агресії сусідніх держав.

*Робота з документами (в групі)*

**Із листа полтавського полковника Мартина Пушкаря до царя Олексія Михайловича (19 лютого 1658 р.)**

Перше, забувши страх Божий і присяжне вічне підданство вашій царській величності, государеві нашому, інших собі царів знайшли, і вашу царської величності милість тільки через посланців своїх Іван Виговський загоджує і дійшов до того, що вже з ордами і з ляхами договорився і нині січня в 25 день, із-за Дунаю найманий люд затагши, волохів, сербів, і яничар, і козаків охочих взявши, і при тих найманих людях старших Івана Богуна, колишнього полковника брацлавського, і Івана Сербина, полковника над тими людьми іноземними, і Яцька Черкаса, жителя голтвянського, своїх помічників прислав був до міста Опішні на Ворсклу ріку. І ми, почувши про Виговського неправду і зраду вашій величності, відповідно до присяги нашої вічної справедливої вашій царській величності, веліли те місто заперти і Полтаву, місто окраїнне вашої царської величності, через це ж заперли.

...утрьох проти тих неприятелів пішли, і, коли ми стрінулися з ними

в полі, то в скорому часі нас почали перемагати яничари. ...в той же час за щастям вашої царської величності перемогу над супостатом здобули і тих іновірних супостатів відігнали.

нині Виговський із Грицьком Лісницьким, полковником Миргородським, і з помічниками своїми після тієї військової ради і від вашої царської величності начальників, таємно з Карач-беєм у Чигирині присягнув і з деякими мурзами, скупивши полк чигиринський, разом з ордою хоче воювати міста українські, які присягли вашій царській величності... І хотіли ми в місто Переяслав іти до ради посполитої..., але Іван Виговський заступив із людьми іноземними, і ми не можемо пройти. ... Ми, бачачи ту зраду Виговського і Грицька, полковника Миргородського, таємно послали до ближнього окольничого й оружейного і намісника іжевського, до Богдана Матвійовича Хитрово з товаришами, про то сповіщаючи, щоб він обережний був і Виговському не вірив.

Запитання до документа

1. Про які дії Виговського автор листа повідомляє московському цареві? Чому він кваліфікує їх як зраду?

2. Чим пояснює Пушкар свій виступ проти Виговського?

3. Які дії проти Виговського здійснює полтавський полковник? На чию допомогу він розраховує?

*Розповідь учителя*

Подвійна політика Москви остаточно переконала Виговського необхідності докорінно змінити свої зовнішньополітичні орієнтири. **16 вересня 1658 р. на козацькій раді неподалік Гадяча** було схвалено українсько - польську угоду

**Робота з підручником с. 127(-І Щупак, О Бурлака. - К. 2021р.)**

**Завдання.**

1. Дайте оцінку Умовам Гадяцької угоди. Чи справедливими вони були для українців?

2) Як ви вважаєте, чи здобула ідея Гадяцької угоди загальної підтримки в Україні? Чому?

### **3. Україно-московська війна 1658—1659 рр. Конотопська битва.**

*Розповідь учителя*

*Робота з картою*

*Відео « Конотопська битва». Онлайн - вправа с. 129*

*Робота з документом*

#### **Зі звернення до європейських дворів І. Виговського**

Ми, все Військо Запорозьке, повідомляємо і перед Господом та всім світом свідчимо цією нашою щирою та відвертою заявою: у нашої війни, розпочатої та проведеної з поляками, не було іншої причини, ані іншого завдання й мети, крім оборони Святої східної Церкви, а також нашої давньої свободи, яку ми палко любили... Через що передусім ми уклали дружбу з татарами та найсвітлішою королевою Швеції Христиною, а тоді з найсвітлішим королем Швеції Карлом-Густавом, яким усім ми зберегли вірність постійну. Навіть із поляками ми не наважилися розривати будь-коли угоди, але до всіх нашу вірність, договори та годи ми зберегли непорушно. Ми прийняли захист великого князя Московської держави не для чогось іншого, як тільки для того, щоб із Божою поміччю здобути та захищену великим і багаторазовим кровопролиттям нашу свободу зберегти й примножити для себе й для наших нащадків.

*Запитання до документа*

Як І. Виговський пояснював початок війни з Московською державою?

#### ***Думки істориків. Робота з документом. 129***

Російський історик Сергій Соловйов про битву під Конотопом

«Цвіт московської кавалерії загинув за один день, і московський цар більше ніколи не зможе зібрати таку чудову армію. Цар Олексій Михайлович з'явився перед своїм народом у жалобному вбранні, і Москву охопила паніка... Ходили поголоски, що цар збирався перебратися до Ярославля за Волгою і що Виговський наступає прямо на Москву».

**Розповідь вчителя**

Унаслідок гострої внутрішньополітичної ситуації скористатися результатами перемоги гетьман не зміг. Рух проти влади Виговського охопив Лівобережжя і частково Правобережжя. Його очолили: Яким Сомко, Василь Золотаренко, Іван Богун, Іван Сірко, Іван Брюховецький. До того ж в Україну знову посунули московські війська.

У цей час кримський хан зі своїм військом залишив гетьмана, бо **Іван Сірко** разом із запорожцями здійснив військовий похід на Аккерман. Незадоволена політикою Виговського козацька старшина на чолі з І. Богуним об'єдналася навколо Ю. Хмельницького висувала його на гетьманство. 21 вересня 1659 р. під м. Германівкою на Київщині відбулася козацька рада, яка обрала новим гетьманом Ю. Хмельницького.

#### **V. Узагальнення та систематизація знань**

**Онлайн – вправа «Гетьманування І. Виговського» с. 129**

#### **VI. ПІДСУМКИ УРОКУ**

**Рефлексія**

«Я запам'ятав/запам'ятала...»

«Я зрозумів / зрозуміла...»

«Для мене було новим...»

«Мої емоції та почуття...»

#### **VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ**

1.Опрацювати параграф 30.

2.Упорядкуйте стрічку часу в хронологічній послідовності с. 131.№2 «Знаю і систематизую нову інформацію»